

فهم ماهیت ثارالله

شهادت چگونه به زندگی معنا بخشی می کند

مطالعات فرهنگی

دکتر حبیب‌الله بابایی

رئیس پژوهشکده مطالعات تمدنی و اجتماعی

از موضوعاتی که این روزها باید به آن اندیشید «بهره‌های این زمانی عاشورا» است. این‌که یاد و فکر عاشورا و پرگزارای مراسم‌های محرم چه آورده این زمانی برای ما دارد. به این منظور دو موضوع «ثارالله» به عنوان یکی از القاب امام حسین(ع) و «فرهنگ شهادت» را در این گفتار مورد تأمل قرار خواهیم داد که هر دو می‌توانند در ما «شور و شمعور حسینی» ایجاد کند.

«مرگ‌های معنادار» در تمدن‌های دین‌بنیان در ایام محرم موضوعی که لازم است بیشتر درباره آن اندیشه و تأمل کنیم «فرهنگ شهادت» است. از نگاه تمدن‌پژوهان و جامعه‌شناسان، در دنیای امروز برای وزن کردن زندگی و ارزش‌های حاکم بر زندگی و سنجش ملت‌ها، تنها به سبک مردم یک جامعه اکتفا نمی‌شود؛ بلکه علاوه بر «فرهنگ زندگی» باید به «فرهنگ مرگ» در فلسفه و الهیات آن جامعه هم توجه کرد تا بتوان درباره وزن تمدنی آن فرهنگ و ملت به داوری نشست.

اما هجر شخصیتی هم نمی‌تواند این نقش تحول‌گری کلان را در فرهنگ و تمدن یک ملت ایفا کند. شخصیت‌هایی می‌توانند تأثیرات بنیادین در پروسه تمدن‌ها بجا بگذارند که نه فقط با حیات خود، بلکه با نحوه مؤثرتر از مرگ خود این اثرگذاری را در حیات اجتماعی یک جامعه رقم می‌زنند. در تمدن‌های دین‌بنیان نه تنها «شهادت» چنین آثار تمدنی دارد بلکه «مرگ‌های معناداری» که در این فرهنگ اتفاق می‌افتد می‌تواند وزن تمدنی و فرهنگی یک جامعه را ارتقا بخشد.

منطق شهادت در دین خاتم

ادریس هانی، متفکر معروف مراکش، در سخنرانی که برای شهادت شهید سلیمانی در قم داشت به این نکته اشاره کرد که در قرآن کریم در آیه «إِنِّي أَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُونَ» یکی از موارد قابل تأمل، وجود شهید در ذریه آدم(ع) است. از نظر اداریس هانی، یکی از ضروریات هستی، اصل برخورد بین قیاس ابلیس و عقل الهی است که از آن می‌توان برای کسب صلح استفاده کرد. او اشاره می‌کند که یکی از مهم‌ترین خصایص دین خاتم و دین اسلام همین غلبه بر روحی استکباری ابلیس و گذشت از خود و شهادت است. این منطق شهادت در دین خاتم است که می‌تواند بر منطق ابلیسی غلبه یابد.

سورن کی‌یرگاردر، از فلاسفه

اگز بستانسیا لیست می گوید: یاد شاهان وقتی می‌میرند کارشان تمام می‌شود ولی شهدا وقتی می‌میرند تازه کارشان آغاز می‌شود.

از نظر مرحوم آیت‌الله محمد مهدی آصفی، عمق تمدنی یک جامعه را نه در سطح ظاهر بلکه باید در باطن آن جست‌وجو کرد؛ آنجا که به تربیت و ظهور نسل متفاوتی چون شهید فهمیده و مادران شهید می‌انجامد. از این منظر، هرچند ممکن است در جوامع اسلامی گاه فساد هم در سطوح ظاهر به چشم آید ولی برای رصد لایه‌های تمدنی جوامع اسلامی باید علاوه بر سطوح باطن، گنج‌های اخلاقی، انسانی، فطری و تمدنی پنهان آنان را هم کاوید.

شهادت فی الله

استاد یزدان‌پناه سه اندیشه ممتاز تفکر شیعه را «ولایت»، «شهادت» و «امید» برمی‌شمارند و معتقدند که این سه، محرک اصلی حرکت شیعیان در تاریخ هستند. این سه‌گانه را می‌توان در سه امام پی گرفت: «ولایت» را در امام علی(ع) و فرزندان آن حضرت، «شهادت» را در امام حسین(ع) و «امید» را در قیام حضرت حجت(عج) و آینده‌نورانی و مملو از رحمت الهی دنبال کرد. معنای «ولایت‌پذیری»، «شهادت‌طلبی» و «امیدداری» به قیام حجت(ع) در این سه امام تبلور می‌یابد. ولایت‌پذیری «محور» است، شهادت‌طلبی «محرک» است و امید «غایت و هدف» است و شیعه با این سه عنصر نفس می‌کشد. کسی که «شهادت فی الله» را بپذیرد و «منطق حسینی» داشته باشد فعل و کنش او هیچگاه به انعام نمی‌رسد؛ چنین شخصیتی کنش‌هایش بی‌مرز و بی‌انتها خواهد شد.

به خاطر همین سه‌گانه در فرهنگ ماست که همواره علیه ظالم و به نفع مظلوم اقدام می‌کنیم و در این راه، خارج از مرزهای زمانی و مکانی، علیه ظلم می‌ایستیم

دانشه‌تاند و محدثان آن را نزدیکی خدا به فرد مؤمن تعبیر کرده‌اند. طبق حدیث قرب نوافل، مؤمن به وسیله انجام نوافل به خدا تقرب پیدا می‌کند و خدا گوش و چشم او می‌شود و حتی خون انسان هم خون خدایی می‌شود.

در ادبیات دینی و ادبیات قرآنی، رفتارها و کنش‌های انسانی به دو سطح «فی سبیل الله» و «فی الله» تقسیم می‌شود. وقتی کنش‌های ما از «در راه خدا» و «برای خدا» ارتقا پیدا می‌کند و به «لوجه الله» و «فی الله» بدل می‌شود آنگاه کنش‌های ما برای «خود خدا» خواهد شد و اینجاست که حالات انسانی، متناسب به خدا می‌شوند.

ما هر مقدار بتوانیم به میزان خلوصی که در زیست و زندگی خود داریم از رفتارهای فی سبیل‌الله، به سمت رفتارهای فی‌الله و لوجه‌الله حرکت کنیم ماندگاری و اثرگذاری رفتارهای ما و برکتی که از گفته‌ها و اعمال ما اتفاق می‌افتد به مراتب بیشتر خواهد شد.

مکتوب حاضر متن ویرایش و تلخیص شده «ایران» از سخنرانی دکتر بابایی در سلسله نشست‌های عاشورایی است که با موضوع «بهره‌های این زمانی از عاشورا» در محل پژوهشکده تاریخ و سیره اهل بیت(ع) با همکاری مرکز آموزش‌های کاربردی دفتر تبلیغات اسلامی ارائه شده است.

سیر و سلاوک فردی خود به سمت خداوند حرکت نماید. ثارالله علاوه بر معرفت، مضمین نوعی «شور» و «حماسه» است که البته این هیجان و احساس، خود قرین معرفتی است که با تأسی به عاشورا و در نگاه به ثارالله تبلور می‌یابد. علاوه بر اینها، ثارالله، غم و اندوه و حزن همراه دارد چون با مظلومیت قرین است. اما این حزن از جنس افسردگی و بی‌معنایی نیست، بلکه «غمی وجودی» و «معنا بخش» است که در پرتو آن، امر معرفتی اتفاق می‌افتد که ابعاد شورانگیز و حماسی هم دارد. این یکی از بهره‌های این زمانی عاشورا است.

راه تقرب انسان به خدا

یکی از القاب امام حسین(ع) در منابع شیعی «ثارالله» یا «خون خدا» است که برای تبیین آن می‌توان از «حدیث قرب نوافل و فرائض» بهره گرفت تا نسبت بین حالات بشری با حالات الهی و نسبت بین انسان و خدا را فهم کرد. حدیث قرب نوافل از احادیث قدسی است که خداوند در معراج، خطاب به رسول اکرم(ص) فرمود در آن، انجام فرائض (اعمال واجب) و نوافل (اعمال مستحب) برای تقرب انسان به خدا و جایگاه مؤمن نزد پروردگار تبیین شده است. عارفان، این حدیث را گواهی بر نظریه وحدت وجود و بیانگر مقام فضای فی‌الله

ولایت، شهادت و امید؛ سه محرک شیعیان

استاد یزدان‌پناه سه اندیشه ممتاز تفکر شیعه را «ولایت»، «شهادت» و «امید» برمی‌شمارند و معتقدند که این سه، محرک اصلی حرکت شیعیان در تاریخ‌اند. به خاطر همین سه‌گانه در فرهنگ ماست که همواره علیه ظالم و به نفع مظلوم اقدام می‌کنیم و در این راه، خارج از مرزهای زمانی و مکانی، علیه ظلم می‌ایستیم و فریاد می‌زنیم. این بی‌مرز نشانی از عمق فرهنگ و تمدن ماست که بر «فرهنگ ولایت» و «فرهنگ شهادت» و «فرهنگ امید» استوار شده است. به همین دلیل، شخصیت‌هایی که چنین فرهنگی در آنان متبلور است و شهادت فی‌الله را تنها دارند اخلاص و کنش اجتماعی‌شان بی‌ایمان می‌شود.

Advertisement for Setadiran bank. Title: (آگهی مناقصه عمومی یک مرحله‌ای) ۱۴۰۳-۱۰. Content: فراخوان مناقصه عمومی یک مرحله‌ای، موضوع مناقصه: تهیه، حمل و اجرای فنس کشی محدوده پیرامونی فرودگاه بین‌المللی قشم. Details include bid amount, deadline, and contact info.

Advertisement for Setadiran bank. Title: فراخوان مناقصه عمومی یک مرحله‌ای. Content: مناقصه گزار، موضوع مناقصه: پیاده سازی پلتفرم یکپارچه زیرساخت دیتا با مشخصات LOM. Includes technical specifications table and bid details.